

Recerca

Estudi sobre usos, actituds i identitats lingüístics de l'estudiantat de les universitats catalanes

Autors

David Casals
Universitat de Barcelona

Marta Miró
Universitat Autònoma de Barcelona

L'article aborda els usos i les actituds lingüístiques a la universitat i, també, aspectes identitaris relacionats. Es presenten, en primer lloc, els coneixements lingüístics de l'alumnat universitari; a continuació, les expectatives lingüístiques dels estudiants en què es constata el desconeixement de l'acció de política lingüística que es porta a terme en aquest àmbit. L'estudi també desgrana els usos i les actituds dins i fora de l'aula, amb preguntes com la llengua en què prefereixen que s'expressi el professor, la conveniència d'explicitar en quina llengua s'impartiran les classes, els coneixements de llengües com l'anglès o el paper del multilingüisme. Un breu apartat de conclusions és la coda del treball.

Introducció

Des de fa més d'una dècada, les universitats catalanes obtenen informació sobre indicadors lingüístics dels diferents centres i també sobre les necessitats lingüístiques dels membres de les comunitats universitàries. Per primera vegada, un estudi interuniversitari ha permès obtenir dades globals sobre les actituds, les identitats i els usos lingüístics de l'alumnat del sistema universitari català. Han dut a terme aquest estudi la Universitat de Barcelona, la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat Politècnica de Catalunya, la Universitat Pompeu Fabra, la Universitat de Lleida, la Universitat de Girona, la Universitat Rovira i Virgili i la Universitat Oberta de Catalunya.¹

L'objectiu principal d'aquest estudi és conèixer els hàbits, les actituds, les percepcions i les opinions de l'alumnat sobre l'ús de llengües en el món universitari. Aquesta informació permetrà que els serveis lingüístics universitaris puguin explorar noves vies de dinamització lingüística i que disposin de més dades per poder dissenyar estratègies per al nou marc d'ensenyament multilingüe. A la vegada, l'objectiu específic de l'estudi és poder donar resposta a aquells temes clau i d'actualitat en política lingüística, com ara el coneixement de terceres llengües dels estudiants² i l'actitud que aquests tenen sobre el multilingüisme, la necessitat de tenir informació sobre la llengua de docència abans de fer la matrícula i l'acreditació dels coneixements de llengua catalana del professorat.

La metodologia utilitzada per elaborar aquest treball inclou tècniques quantitatives i qualitatives. El mòdul quantitatiu s'ha dut a terme a partir d'una mostra de 2.989 enquestes en línia. El mòdul qualitatiu s'ha basat en la tècnica de grups de discussió; s'han fet un total de deu grups d'entre vuit

1. L'empresa Ipsos ha dut a terme l'enquesta en línia i els deu grups de discussió del mòdul qualitatiu

2. Aquest estudi es basa en les percepcions dels estudiants universitaris, però cal especificar que hi ha universitats que ja estan començant a recollir dades sobre el coneixement real de llengües a partir de proves de nivell.

i nou estudiants, representatius de les diferents universitats públiques catalanes, en què les persones participants expressaven els seus punts de vista. Els resultats principals de l'estudi són els següents.

Resultats

Coneixements lingüístics de l'alumnat universitari

La percepció que tenen la major part dels universitaris sobre els seus coneixements de llengua catalana en les habilitats de comprensió auditiva, lectura, fluïdesa oral, gramàtica i ortografia és que són de nivell superior i/o de suficiència.

En general, els estudiants entrevistats es consideren ben preparats en llengua catalana i en llengua castellana (llengües oficials de Catalunya) i consideren que els coneixements lingüístics adquirits en l'etapa de l'educació obligatòria els capaciten totalment per dur a terme amb normalitat les tasques relacionades amb el món laboral. Malgrat aquesta impressió global, quan s'incideix en aspectes lingüístics concrets els estudiants comenten algunes dificultats, per exemple en la identificació i la substitució de barbarismes. Molts estudiants senten que no tenen prou recursos per millorar habilitats lingüístiques com ara l'argumentació, no es consideren prou preparats per enfrontar-se, per exemple, a una exposició oral i no sempre se senten capacitats per poder treballar en equip. Amb relació a la necessitat de conèixer el català per trobar una feina a Catalunya, un 96 % ho considera important. La gradació va des de considerar que és un mèrit (o valor afegit) per a alguns llocs de treball, fins a considerar que és una necessitat (requisit imprescindible) per a altres llocs.

Vivència i expectatives lingüístiques en el context universitari

En general, els estudiants diuen que, abans d'incorporar-se a la universitat, no tenien gaires expectatives definides respecte als usos lingüístics en el context universitari. Tot i això, un cop a la universitat sí que alguns van tenir una reacció de sorpresa quan es van trobar amb una llengua que no era la seva habitual en els cicles educatius anteriors. En canvi, en general sí que tenien una expectativa prèvia pel que fa a l'ús de la llengua anglesa: s'esperaven que l'aprenentatge de l'anglès fos més aprofundit i de més qualitat durant els estudis universitaris.

El 77 % de les persones entrevistades perceben que, a la universitat, el català s'utilitza més que el castellà. En preguntar-los sobre l'ús del castellà, el 55 % pensen que s'utilitza entre molt i bastant, mentre que, en el cas de l'anglès, el 75 % pensa que s'utilitza poc o gens. Quan fan projeccions de futur, la percepció sobre els usos lingüístics es modifica: disminueix el percentatge d'estudiants que pensen que s'utilitzarà més el català que el castellà (un 55 %) i augmenta la percepció que creixerà l'ús del castellà (entre molt i bastant, un 62 % d'estudiants) i de l'anglès (entre molt i bastant, un 44 % d'estudiants).

	ACTUALITAT	FUTUR
Molt més el català que el castellà	48	32
Una mica més el català que el castellà	29	23
Ambdues llengües igual	11	18
Una mica més el castellà que el català	8	11
Molt més el castellà que el català	4	12
No ho sap / No respon	0	4
Total	100	100

Taula 1. Percepció de l'ús del català respecte de l'ús del castellà entre l'alumnat (en %).

Font: elaboració pròpia a partir de l'informe d'Ipsos.

Taula 2. Percepció de l'ús del castellà i l'anglès entre l'alumnat (en %).

Font: elaboració pròpia a partir de l'informe d'Ipsos.

	Castellà		Anglès	
	Actualitat	Futur	Actualitat	Futur
Molt	11	19	1	10
Bastant	44	43	6	34
Una mica	27	20	16	32
Poc	13	12	43	17
Gens	3	3	32	4
No ho sap / No respon	1	3	2	4
Total	100	100	100	100

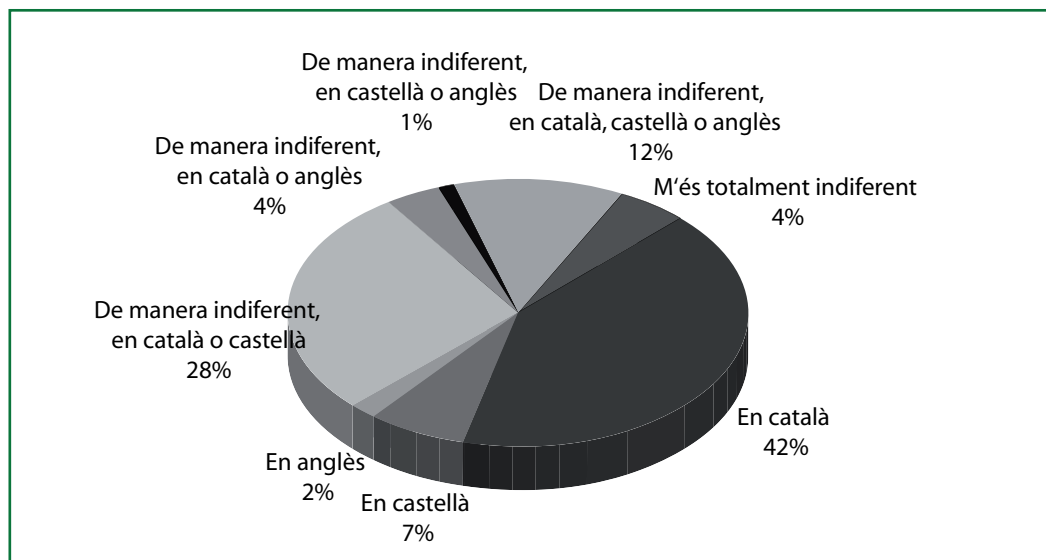
La manca de discurs articulat dels estudiants pel que fa a la política lingüística universitària, és a dir, el marc que regula l'ús de les llengües en el context universitari, mostra el desconeixement que tenen tant dels objectius com de la funcionalitat de la política lingüística a la universitat. No obstant això, les dades quantitatives mostren que un 58 % de l'alumnat afirma que coneix algun dels aspectes de la política lingüística que es duu a terme a la seva universitat. Per tant, sembla evident que les universitats haurien de millorar els canals d'informació sobre les actuacions en matèria de política lingüística que desenvolupen per tal que els estudiants en tinguin un coneixement més acurat.

Usos i actituds lingüístics dins i fora de l'aula

Amb relació a la llengua de la docència, el 42 % de l'alumnat entrevistat prefereix que el professor o professora s'expressi en català a les classes i, com a segona opció majoritària, al 28 % els és indiferent que s'expressi en català o en castellà o en les dues llengües. Cal destacar que el 50 % tria entre diferents combinacions de català, castellà i anglès. Gairebé tots, però, es mostren a favor que el professorat hagi d'acreditar coneixements de llengua catalana per accedir als llocs de treball de les universitats de Catalunya, per tal de garantir els drets lingüístics de l'alumnat.

Gràfic 1. En quina llengua prefereixes que s'expressi el professorat a les classes?

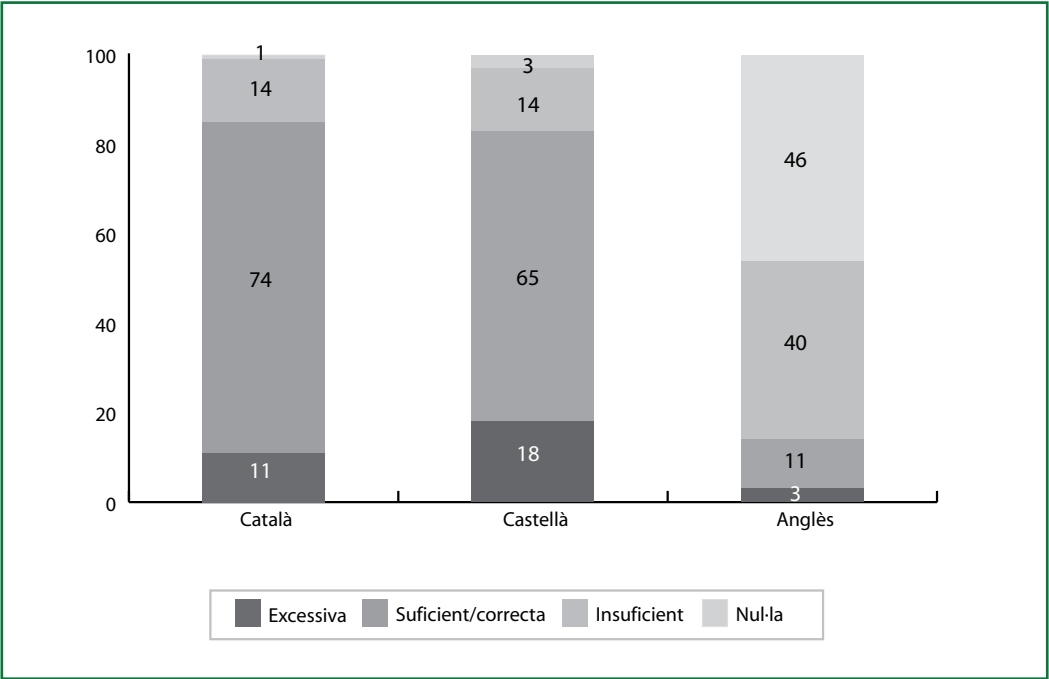
Font: elaboració pròpia a partir de l'informe d'Ipsos.



El 74 % de l'alumnat considera correcta l'oferta actual de classes en català. Sobre l'oferta de classes en altres llengües, les dades indiquen que un 65 % d'alumnes consideren correcta l'oferta de classes en castellà i només un 11 % consideren suficient el nombre de classes en anglès.

Gràfic 2. Valoració de l'oferta de classes en català, castellà i anglès.

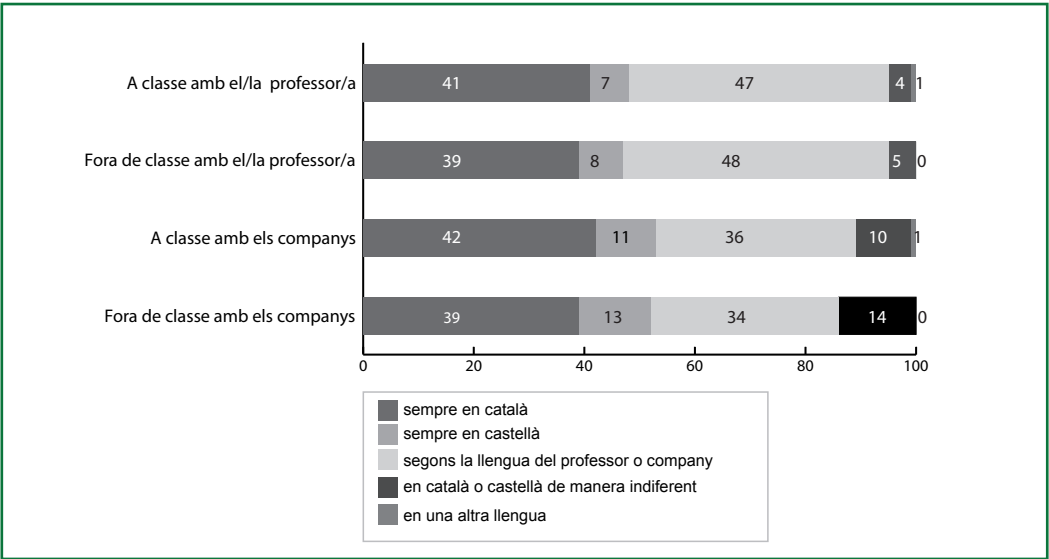
Font: elaboració pròpia a partir de l'informe d'Ipsos.



Pel que fa a la llengua utilitzada per comunicar-se dins de l'aula tant amb el professorat com amb els companys i companyes, les persones entrevistades segueixen dues tendències principals: utilitzar la llengua de l'interlocutor (docent i/o company) o utilitzar la llengua catalana. Fora de l'aula, es mantenen bastant aquestes tendències, tot i que en algun cas augmenta l'ús del castellà. Si es pregunta específicament quina és la llengua utilitzada amb els companys, el 89 % utilitza habitualment el català amb amics catalanoparlants. Si els amics són castellanoparlants, la dada s'inverteix, de manera que un 79 % utilitza el castellà per comunicar-s'hi. Amb amics d'altres orígens lingüístics, el castellà és utilitzat en un 55 % dels casos, el català en un 21 % i l'anglès en un 15 %.

Gràfic 3. Ús de les llengües en la comunicació dins i fora de l'aula.

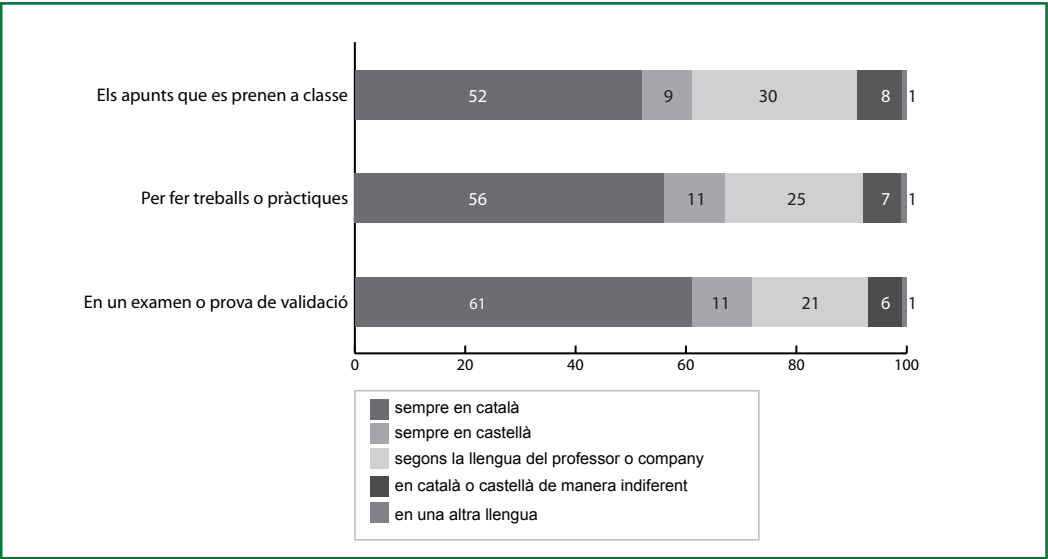
Font: elaboració pròpia a partir de l'informe d'Ipsos.



En altres situacions d'aprenentatge, com ara prendre apunts, fer treballs o pràctiques, o fer un examen, disminueix el percentatge d'estudiants que utilitzen la llengua del professorat o dels companys. Així, tot i que continua sent destacable el percentatge d'alumnes que trien aquesta opció (30 %, 25 % i 21 %, respectivament), més de la meitat utilitza sempre el català (52 %, 56 % i 61 %, respectivament). Els estudiants també esmenten altres aspectes que poden condicionar la tria de la llengua, com ara la necessitat d'entendre més bé la matèria, la dificultat de trobar equivalències de conceptes tècnics o específics d'un àmbit concret, la manca de bibliografia disponible en una llengua, el tipus dels treballs que han de dur a terme (si s'han d'exposar o no posteriorment), l'origen lingüístic de les persones que integren el grup de treball, etc.

Gràfic 4. Ús de les llengües en altres situacions d'aprenentatge.

Font: elaboració pròpia a partir de l'informe d'Ipsos.

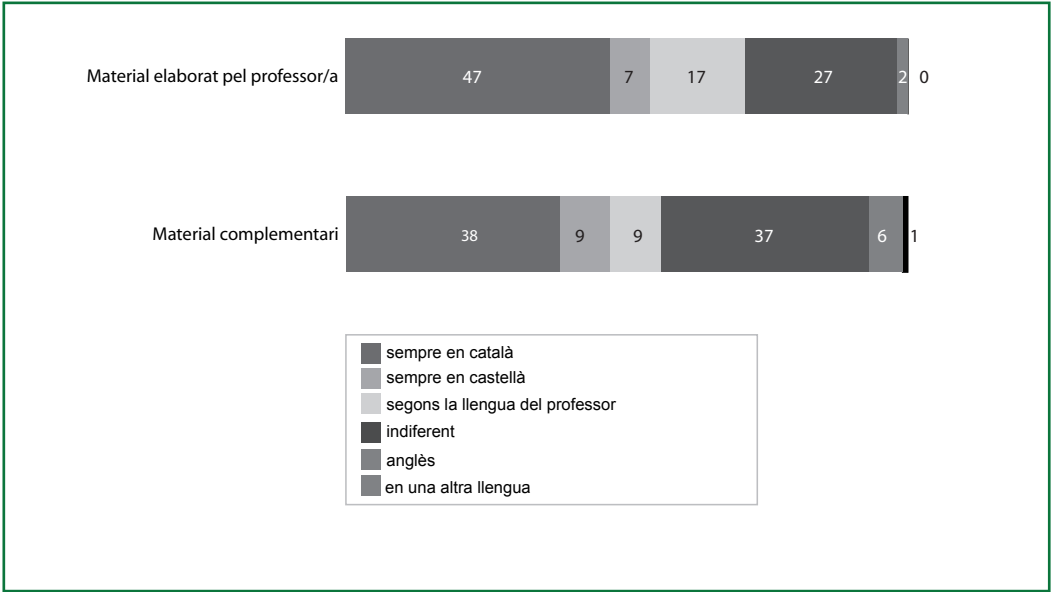


Gairebé la meitat de les persones entrevistades (un 47 %) prefereixen que el material que elabora el professorat com a suport de la docència sigui en llengua catalana, mentre que un 28 % opinen que els és indiferent, un 17 % prefereixen que sigui en la llengua utilitzada pel professorat i un 7 % opten per la llengua castellana. Amb referència al material complementari (bibliografia, manuals, articles, etc.), un 38 % prefereixen que sigui en català, a un 37 % els és indiferent, un 9 % prefereixen aquest material en la llengua que utilitza el professorat i el mateix percentatge el prefereix en castellà. Cal destacar que els estudiants consideren una oportunitat de millorar les seves competències en anglès el fet que el professorat els proporcionï aquests materials en aquesta llengua.

Finalment, pel que fa als usos lingüístics en la recerca i les publicacions, l'estudi mostra que l'alumnat, de manera majoritària, no projecta la llengua catalana com a llengua vehicular de futurs treballs de recerca. En aquests contextos prefereixen la llengua anglesa i també la castellana, perquè tenen més projecció a escala internacional. S'observa també que hi ha altres llengües, com ara el francès, l'italià o l'alemany, que sorgeixen com a alternativa en determinades àrees de coneixement.

Gràfic 5. En quina llengua prefereixes els materials de suport a l'estudi?

Font: elaboració pròpia a partir de l'informe d'Ipsos.



Transparència informativa sobre la llengua de la docència

Un 74 % de l'alumnat universitari està d'acord amb el fet que la informació sobre la llengua en què s'imparteixen les classes ha de ser publicada abans d'haver de formalitzar la matrícula.

Un dels motius principals pels quals els estudiants pensen que és important tenir prèviament aquesta informació està vinculat a la presència d'estudiants internacionals a les universitats catalanes. Expliquen que és important saber la llengua de cada grup classe per tal d'evitar possibles conflictes a l'aula, com ara que una persona demani al docent que canviï de llengua. El 51 % de les persones entrevistades està en desacord amb el fet que es canviï la llengua en què s'ha anunciat que s'impartiria la classe, encara que a l'aula hi hagi un estudiant de mobilitat, i manifesten que, si hi hagués més bona informació sobre la llengua de la docència, possiblement disminuiria el nombre d'aquestes peticions. En els estudiants catalanoparlants s'ha observat més rebuig cap a aquestes situacions de canvi de llengua, perquè les consideren innecessàries.

D'altra banda, aconseguir una bona transparència informativa sobre la llengua de la docència és un objectiu fonamental per garantir la qualitat de les sèries de dades estadístiques futures sobre la llengua de la docència de les universitats catalanes i, també, per garantir que els indicadors que s'obtinguin siguin comparables per al conjunt del sistema universitari català. Una part de l'alumnat opina que les universitats no acaben de gestionar prou bé els programes d'acolliment lingüístic d'estudiants de fora de l'àrea de parla catalana. Algunes persones també tenen la percepció que es duen a terme més actuacions per ajudar els estudiants de mobilitat que els autòctons. Aquesta percepció, però, contrasta amb el coneixement reduït que tenen dels recursos d'acollida lingüística.

Per tant, sembla clar que caldria millorar els canals d'informació entre les universitats i els estudiants, una necessitat que també esmentàvem en relació amb les actuacions de política lingüística en general, i que ha de permetre que l'alumnat tingui una informació més acurada de les actuacions que es fan en aquest camp.

Coneixements de l'anglès i d'altres terceres llengües

Els estudiants consideren que arriben a la universitat amb coneixements insuficients de llengua anglesa. Els sembla que tenen un coneixement passiu de l'anglès superior al coneixement actiu. Tenen més nivell de comprensió oral i escrita, més facilitat per llegir bibliografia (encara que sigui amb esforç), que no pas habilitats verbals i d'escriptura en anglès; la majoria se sent incapaç de seguir una classe i fer exàmens o intervencions a classe en aquesta llengua. En general, segons la seva autopercepció, la majoria se situa en els nivells següents de coneixement de l'anglès: bàsic, mitjà i mitjà alt.³

Atribueixen els dèficits de coneixements d'aquesta llengua a una formació no adequada durant l'ensenyament obligatori. A la vegada, consideren que pot ser difícil superar aquestes mancances durant l'etapa universitària. Assenyalen, com a dificultats per aconseguir una capacitat lingüística adequada, haver de fer front a diversos inconvenients, com ara el cost excessiu dels cursos de llengües, el temps necessari per a la formació, les possibles reduccions de continguts de les matèries si aquestes s'imparteixen en anglès, etc.

De totes maneres, l'alumnat està disposat a esforçar-se per millorar en el coneixement de terceres llengües, ja que creuen que són necessàries. Tot i que la majoria opten per l'anglès, alguns estudiants també manifesten la necessitat de formar-se en altres llengües en determinades àrees de coneixement.

Presència de l'anglès a la universitat i actituds sobre el multilingüisme

Actualment, un 75 % de l'alumnat considera que l'anglès és poc o gens present a la universitat i un 7 % opina que l'anglès s'utilitza a la universitat entre bastant i molt. Només un 11 % considera suficient el nombre de classes impartides en aquesta llengua. Un 44 %, però, li atorga un paper important en el futur.

El 86 % de l'alumnat té la percepció que necessita conèixer l'anglès per poder fer satisfactòriament els seus estudis. La majoria de l'alumnat considera la possibilitat futura de rebre més docència en anglès com un element de qualitat del sistema universitari. Tanmateix, l'opinió majoritària és que només alguns professors, sobretot els més joves, tenen prou coneixements d'anglès per poder impartir docència en aquesta llengua.

En aquest escenari, els estudiants esperen que la introducció de l'anglès als plans d'estudis universitaris es faci de manera gradual i, entre altres mesures, proposen: assignatures en llengua anglesa; seminaris, debats i conferències en anglès; presentacions, escrites o orals, en aquesta llengua; foment de la mobilitat internacional, etc. Els estudiants consideren que aquestes diferents oportunitats per entrar en contacte amb l'anglès són un factor clau per millorar el coneixement i les habilitats que tenen en aquesta llengua.

L'alumnat també considera que l'anglès és un factor clau per desenvolupar-se amb èxit professionalment i personalment. Pel que fa a la importància del coneixement de llengües per trobar una feina a Catalunya, un 86 % declara que és important saber anglès i un 22 % saber francès.

3. S'ha optat per utilitzar aquests nivells per fer més comprensible la pregunta als estudiants, ja que hi podia haver un cert desconeixement dels nivells proposats pel *Marc europeu comú de referència per a les llengües*.

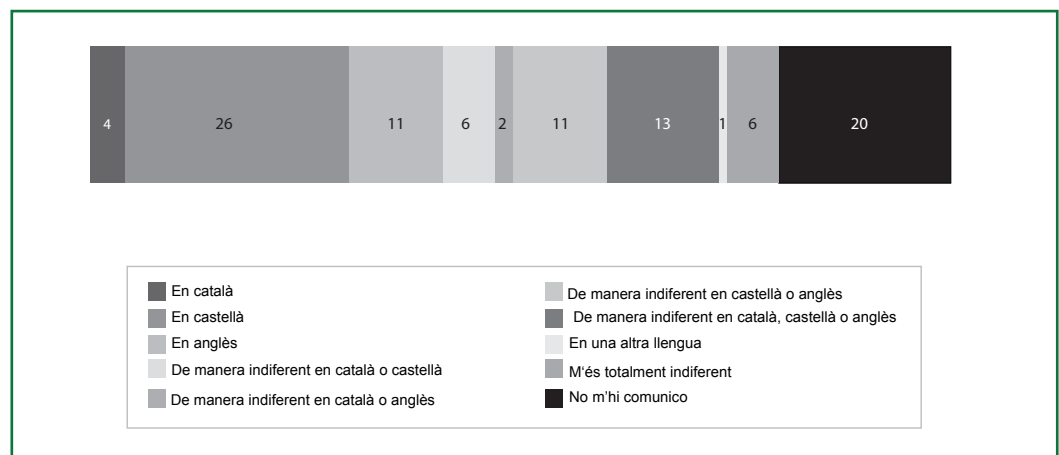
Consideracions sobre els efectes de la internacionalització de les universitats catalanes

El percentatge d'estudiants de les universitats catalanes que han participat en programes de mobilitat encara és baix en relació amb les xifres de mobilitat d'altres països europeus. Tot i això, la majoria d'estudiants de les nostres universitats mostra una bona predisposició davant de la possibilitat futura de participar en programes de mobilitat. Els estudiants autòctons associen majoritàriament la possibilitat de fer una estada a l'estranger amb l'objectiu de millorar i aprofundir els coneixements d'una tercera llengua.

Quan se'ls pregunta sobre el grau d'interacció amb els estudiants que vénen de fora, els estudiants locals consideren que no s'hi estableix gaire comunicació. Quan se'ls pregunta concretament quina és la llengua utilitzada per comunicar-se amb els estudiants d'intercanvi, un 20 % afirma que no s'hi comunica, un 26 % utilitza la llengua castellana, un 11 % la llengua anglesa, un 33 % diferents combinacions de català, castellà i anglès, i només un 4 % declara que opta pel català.

Gràfic 6. Llengua utilitzada per comunicar-se amb l'alumnat d'intercanvi.

Font: elaboració pròpia a partir de l'informe d'Ipsos.



Algunes de les visions sobre els estudiants internacionals observades en l'estudi estan relacionades amb el prestigi (una universitat amb molts estudiants de mobilitat és més prestigiosa) i també amb el fet de prendre'ls com a element de referència o de comparació: la presència d'estudiants europeus a les universitats catalanes fa que una part important dels estudiants locals siguin més conscients dels seus dèficits en el coneixement de la llengua anglesa o d'altres llengües de comunicació internacional.

En alguns casos es detecta una actitud contrària al tracte preferencial que, segons la percepció d'alguns estudiants autòctons, reben els estudiants de mobilitat en aspectes com ara la gratuïtat dels cursos de llengua, els criteris d'avaluació, etc. Per exemple, comenten el possible greuge que pot suposar el fet que alguns professors acceptin que els estudiants de mobilitat facin l'examen en la seva llengua (o en anglès), ja que, segons el seu parer, això pot fer variar el nivell d'exigència.

Conclusions

Els resultats d'aquest estudi sobre les actituds, les identitats i els usos lingüístics de l'estudiantat de les universitats catalanes han de permetre modular de manera més adequada les estratègies encaminades a implicar aquest col·lectiu de la comunitat universitària en la planificació lingüística del sistema universitari català. Les actuacions en aquest terreny que es duguin a terme a partir d'ara

tenen molta importància, sobretot tenint en compte el nou marc de comunicació multilingüe que implica la creació de l'espai europeu d'educació superior. Així, doncs, les informacions obtingudes en aquest estudi, amb clara vocació de ser aplicades, han de servir per perfilar més adequadament les actuacions de formació i de sensibilització lingüística de l'estudiantat que les universitats catalanes duguin a terme en els propers anys.

La versió sencera de l'estudi *Usos, actituds i identitats lingüístics entre l'estudiantat universitari* està disponible a http://www.ub.edu/comint/premsa/estudi_interuni_web.pdf o a <http://www.uab.cat/servei-llengues/>.

